

Жыйнакландырылган изложениене ничек язарга?

(текстны компрессияләү
алымнары)

Кыска изложениене тикшерү һәм бәяләү

ИК1	Изложение эчтәлеге	
	Укучы тыңлаган текстның эчтәлеген тулы ачкан, анда яктыртылган барлык мәсьәлэләр язмада урын алган	2
	Текстның эчтәлеге ачылган, әмма бер микротема төшөп калган (яки өстәлгән)	1
	Текстның эчтәлеге ачылган, әмма бердән артык микротема төшөп калган (яки өстәлгән)	0

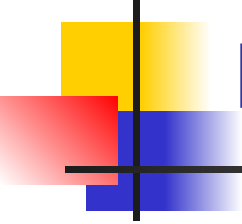
Башлангыч текстны жыйнакландыруу

ИК2	Укучы текстның гомуми эчтәлеген бер яки берничә алым белән кыскарткан, жыйнакландырган	
	Бер яки берничә алым белән текстның ике микротемасы жыйнакландырылган	2
	Бер яки берничә алым белән текстның бер микротемасы жыйнакландырылган	1
	Текстны жыйнакландыруу өчен бер алым да кулланылмаган	0

Изложенинең мәгънә бөтенлеге, бәйләнешле сөйләм һәм аның эзлеклелеге

ИК3	Укучының эшендә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә: -логик хаталар юк, эзлеклелек бозылмаган; - текст кызыл юлларга дәрәс бүлленгән	
	Эштә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә, әмма бер логик хата бар, яки кызыл юлны билгеләүдә бер хата бар	1
	Эштә коммуникатив мәгънә сакланган, әмма бердән артык логик хата, яки кызыл юлны билгеләүдә ике хата бар	0
ИК1-ИК3 күрсәткечләре буенча изложение өчен җыела торган иң югары балл - 7		

Жыйнакландырылган изложение

- Автор стилин саклап, төп текстның эчтәлеген мөмкин кадәр төгәл биреп язылган изложение. Төп фикер, вакыйгалар тәртибе, геройларның холкы үзгәрешсез, төгәл тасвирланырга тиеш.

**Текстны беренче тапкыр тыңлаганнан
соң башкарыласы гамәлләр:**

Текстның темасын ачыкларга.

**Тексттан төп фикерне, идеяне
табарга.**

**Текстның стилин һәм сөйләм тибын
ачыкларга.**

**Текстның микротемаларын ачыкларга
һәм язу өчен план төзәргә.**

Текстны икенче тапкыр тыңлаганнан соң башкарыласы гамәлләр:

- һәр микротеманы ачыклай торган төп сүzlәр жыйелмасын тупларга.
- һәр абзацның төп фикерен ачыкларга.
- Артык, кабатлана торган сүzlәрне төшереп калдырып, һәр абзацны аерым-аерым формалаштырырга.
- Вакыйгаларның эзлеклелегенә, кызыл юллар арасындагы бәйләнешкә игътибар итәргә

- Текстны жыйнакландыру алымнары

- *Төшереп калдыру алымы*

Кереш сүзләр, тиңдәш кисәкләр, кабатлаулар, цитата, аңлатмалар, тасвирламалар төшереп калдырыла

Беркөнне, чия артына посып, ояга күз ташласа – исе китте: анда дүрт бала, сары авызларын өскә сузып, жим көтәләр. (18 сүз)

Беркөнне ояга күз ташласа – исе китте: анда дүрт бала жим көтә. (11 сүз)

Берләштерү алымы

- Өстәлмәләр, күзаллаулы баш килештәге сүзләр, бер фикерне ачыклаган сүзләр, жөмлә кисәкләре берләштерелә, жөмләләр үзара кушыла.

■ *Алар башта еракка очмады, якындагы чия ботакларына гына кундылар. Очыргач та, шактый вакыт балаларын аналары туендырды. Канатлары тәмам ныгыгач кына, биеккә күтәрелә башладылар, ә беркөнне каядыр очып киттеләр. (28 сүз)*

■ *Алар башта еракка очмады, якындагы ботакларга гына кундылар. Очыргач та аларны аналары туендырды, ә канатлары ныгыгач, каядыр очып киттеләр. (19 сүз)*

Алмаштыру алымы

- Тиңдәш кисәкләрен – гомумиләштерүче сүзләргә;
- Кушма жөмлөләрне гади жөмлөгә;
- Текст өлешләрэн алмашлыкка;

Мәсәлән

Әллә ни арада кош балалары үсеп тә житте. Канатлары чыкты. Алар инде жим эзләргә киткән әниләрен оя читенә басып озатып кала башладылар. Берәр ят кош тавышы ишетсәләр, дүртәүләшеп, оя төбенә сыеналар иде. (32 сүз)

Кош балалары тиз үсеп житте. Канатлары чыкты. Алар әниләрен озатып кала башладылар. Ят тавышлар ишетсәләр, оя төбенә сыеналар иде. (19 сүз)

Гадилэштерү алымы

Жөмлө өлөшлөрөн синоним

*берәмлеклэр белән гадилэштереп,
туры сөйләмне кыiek сөләм
формасына үзгәртеп биреп була.*

Мәсәлән

*- Алар яңадан очып килерләрме икән?- диде Нәҗип әнисенә.
-Килерләр, яхшылыкны барлык җан ияләре дә аңлый. Әнкәләре балаларына:“Монда безнең дустаныбыз Нәҗип яши. Ул барында сезгә карак саесканнар да, явыз каргалар да тимәс. Аның күңеле яхшы,”- дип әйтеп куйгандыр. (38 сүз)*

Нәҗип әнисеннән аларның яңадан килү- килмәүләре турында сорады. Яхшылыкны барлык җан ияләре дә аңлавын һәм кошларның кабат киләчәкләре, малайны дуслары итеп санаулары турында әнисенең җавабын ишетте ул. (27 сүз)

Жыйнакландырылган изложение язганда еш күзәтелә торган хаталар

~~Бирем үтәлми — текст жыйнакландырылмаган хәлдә бирелә; фигыль формасы гына үзгәртелә; беренче заттан сөйләнелгән вакыйга өченче зат тарафыннан белдерелә.~~

- Бер яки берничә микротема кыскартыла: микротема тулысынча төшереп калдырыла яки икенче микротемага кушылып кына бирелә.
- Төп текстта булган вакыйгалар бирелешендә эзлеклелек сакланмый.
- Изложение төп текстта булмаган вакыйгалар белән киңәйтелә.

Уңышлар тәлим